

Młody Jurysta

Wybrane przestępstwa i wykroczenia przeciwko zwierzętom dzikim na obszarze Polski – ujęcie prawnokarne

Konrad Koza¹

56–83

Streszczenie: Niniejszy artykuł stanowi prawnokarną analizę wybranych przez autora, występujących w polskim systemie prawnym przestępstw i wykroczeń przeciwko zwierzętom dzikim. W artykule autor skupia się na dogmatycznej analizie przestępstwa zniszczenia środowiska, stypizowanego w art. 181 k.k. obejmującego ochroną także dzikie zwierzęta, art. 127a ustawy o ochronie przyrody kryminalizującego bezprawne pozyskiwanie zwierząt, roślin i grzybów objętych ochroną gatunkową oraz wykroczeń stypizowanych w art. 164 i 165 kodeksu wykroczeń wymierzonych w niezakłóconą egzystencję dzikich zwierząt. Przeprowadzona w toku rozważań podjętych w artykule prawnokarna analiza zakończona jest zwięzłym wyrażeniem wniosków i uwag autora oraz przedstawieniem postulatów *de lege ferenda* związanych z omawianymi normami prawnymi.

Słowa kluczowe: ochrona przyrody, ochrona środowiska, ochrona zwierząt, przestępczość środowiskowa, zwierzęta dziko żyjące, zniszczenie środowiska

¹ Absolwent kierunku prawo na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Obecnie aplikant adwokacki trzeciego roku przy Okręgowej Radzie Adwokackiej w Warszawie. Zainteresowania badawcze: prawo karne, przestępczość zorganizowana, przestępczość narkotykowa, historia prawa karnego, prawo ochrony przyrody, przestępczość środowiskowa, prawa i ochrona zwierząt.

Abstract: Selected crimes and offenses against wild animals in Poland – criminal law approach

This article presents a criminal law analysis of selected crimes and offenses against wild animals in the Polish legal system. In the article Author focuses on the dogmatic analysis of the crime of environmental destruction typified in art. 181 Penal Code also protecting wild animals, art. 127a of the Nature Protection Act, which criminalizes the illegal acquisition of animals, plants and mushrooms under protected species and offenses specified in art. 164 and 165 Code of Offences aimed at the undisturbed existence of wild animals. The criminal law analysis carried out during the considerations undertaken in the article ends with a concise expression of the Author's conclusions and comments and presentation of *de lege ferenda* postulates related to the discussed legal norms.

Keywords: nature conservation, environmental protection, animal protection, environmental crime, wild animals, environmental destruction

1. Wstęp

Kwestia podmiotowości prawnej zwierząt jest zagadnieniem, które stosunkowo niedawno stało się przedmiotem debaty publicznej. Dopiero pod koniec XX w., pod wpływem dorobku psychologii poznawczej oraz praktycznej filozofii, której głównymi przedstawicielami byli Peter Singer i Tom Regan² problematyka podmiotowości zwierząt oraz ich ochrony prawnej stała się przedmiotem szerszej dyskusji. Jednakże, jak zauważają badacze podejmujący niniejszą problematykę, na gruncie polskiej nauki temat ten wciąż pozostaje zagadnieniem rozwijającym się i dopiero zajmującym w przestrzeni naukowej należne miejsce³.

W polskim porządku prawnym pierwsze unormowania odnoszące się do zwierząt w kontekście zasady humanitarnego traktowania znalazły się w Rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z 22.3.1928 r.⁴ Regulacja ta, jakkolwiek nowoczesna w realiach okresu, w którym została wprowadzona, daleka była jednak od unormowań w pełni uznających podmiotowość prawną zwierzęcia i gwarantującą mu właściwą ochronę. Obecnie prawną ochronę zwierząt,

² A. Elżanowski, T. Pietrzykowski, *Zwierzęta jako nieosobowe podmioty prawa [w:] Sprawiedliwość dla zwierząt*, red. B. Błońska, W. Gogłóza, W. Klaus, D. Woźniakowska-Fajst, Warszawa 2017, s. 9.

³Op. cit., s. 6.

⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22.3.1928 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. z 1932 r. poz. 417 z późn. zm.).

obejmującą także jej prawnokarne aspekty gwarantują liczne normy prawne, wśród których najważniejsze znajdują się w ustawie o ochronie zwierząt z 21.8.1997 r.⁵ W myśl art. 1 tejże ustawy *Zwierzę, jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą. Człowiek jest mu winien poszanowanie, ochronę i opiekę.*

Należy zauważyć, że jakkolwiek rozpoznanie przez ustawodawcę zwierząt jako dobro o wartości wyższej niż przedmioty materialne, stanowiło niewątpliwie duży krok do poprawy ich sytuacji oraz umożliwiło otoczenie zwierząt ochroną obejmującą szerokie aspekty ich wzajemnej egzystencji z człowiekiem, to kwestia całkowitej dereifikacji zwierząt w polskim systemie prawnym wciąż czeka na rozstrzygnięcie. Pomimo wprowadzenia przepisów, takich jak wspomniany powyżej, sytuacja zwierząt na gruncie prawa polskiego wciąż pozostaje dość skomplikowana i wymagająca nowych rozwiązań⁶. Powyższy stan rzeczy dostrzec można już na przykładzie przywołanej ustawy o ochronie zwierząt, bowiem jakkolwiek zgodnie z brzmieniem art. 1 ust. 1, uznaje się, że zwierzę nie jest rzeczą, to ten sam artykuł w ustępie 2 stanowi, iż w sprawach nieuregulowanych w ustawie, do zwierząt stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące rzeczy. W tych okolicznościach nie sposób zatem mówić, o całkowitej dereifikacji zwierząt na gruncie polskiego prawa, choć wspomniany powyżej art. 1 ust. 1 ustawy o ochronie zwierząt jest niewątpliwie krokiem w stronę upodmiotowienia zwierząt w polskim systemie prawnym i winno być przyczynkiem do dalszych koniecznych zmian systemowych w niniejszej materii.

Oprócz przepisów ustawy o ochronie zwierząt obecnie w polskim porządku prawnym, relacje pomiędzy człowiekiem a zwierzętami normują także inne akty prawne, wśród których warto wymienić m.in. takie jak ustawa z 16.4.2004 r. o ochronie przyrody⁷, ustawa z 13.10.1995 r. Prawo łowieckie⁸, ustawa z 15.1.2015 r.

⁵ Ustawa z dnia 21.8.1997 r. o ochronie zwierząt (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1580 z późn. zm.).

⁶ Więcej o niejednoznacznej sytuacji zwierząt w polskim systemie prawnym, zob. m.in.: R. Skowron, *Zdolność pracownicza zwierząt – o ograniczonym uprzedmiotowieniu zwierząt na gruncie prawa pracy*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza. Prawo”, 28/2020, s. 224–245; M. Kulik, M. Mozgawa, *Zbieg przepisu art. 35 ustawy o ochronie zwierząt z przepisami typizującymi uszkodzenie rzeczy*, „Prokuratura i Prawo” 6/2011, s. 5–23.

⁷ Ustawa z 16.4.2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 z późn. zm.), dalej także jako „u.o.p.”.

⁸ Dz.U. 2023 poz. 1082, art. 51–54.

o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych⁹, czy przepisy kodeksu karnego¹⁰ bądź kodeksu wykroczeń¹¹.

Rozpoznanie przez ustawodawcę zwierząt jako dóbr o wartości większej niż przedmioty materialne oraz objęcie ich ochroną obejmującą szeroki zakres relacji człowieka ze zwierzęciem nie zmieniło jednak tego, że zjawisko przestępczości przeciwko zwierzętom jest na obszarze Polski powszechnym i wciąż aktualnym problemem. Z danych statystycznych wynika, że w latach 2015–2021 liczba przestępstw stwierdzonych z ustawy o ochronie zwierząt była blisko dwa razy większa niż w latach 1999–2005¹². Należy także zauważyć, że przestępczość przeciwko zwierzętom nie obejmuje jedynie przestępstw penalizowanych na gruncie ustawy o ochronie zwierząt, co unaocznia to, że obraz zjawiska jest zdecydowanie szerszy a jego skala większa. Przestępczość przeciwko zwierzętom na obszarze Polski obejmuje także czyny takie jak. m.in. niszczenie naturalnych siedlisk zwierząt dzikich, kłusownictwo, utrzymywanie dzikich zwierząt w niewoli w celach rozrywkowych, nielegalny handel zagrożonymi gatunkami zwierząt¹³, czy sprzeczne z przepisami ustawy pozyskiwanie okazów zwierząt, roślin i grzybów objętych ochroną gatunkową.

Wspomniana zmiana podejścia do podmiotowości prawnej zwierząt, oprócz objęcia ich ochroną na gruncie aktów prawnych takich jak ustawa o ochronie zwierząt, niewątpliwie wpłynęła także na podejście do środowiska naturalnego jako całości. Wynikiem tej zmiany są funkcjonujące obecnie w polskim systemie prawnym normy, które obejmują ochroną także dzikie zwierzęta jako immanentne elementy środowiska przyrodniczego. Jednakże niektóre z niniejszych norm zdają się nie gwarantować skutecznej ochrony zwierzętom wolno żyjącym w sposób zapewniający spełnianie funkcji prawa karnego, co w połączeniu ze specyfiką przestępczości przeciwko dzikim zwierzętom, czyni powyższą problematykę nad wyraz aktualną i wymagającą skutecznych i rzeczywistych zmian w powyższym zakresie.

W niniejszym opracowaniu autor skupia się na analizie wybranych przestępstw przeciwko zwierzętom dziko żyjącym takim jak przestępstwo

⁹ Dz.U. 2015 poz. 266, art. 66–68.

¹⁰ Dz. U. z 2024 r. poz. 17, art. 181.

¹¹ Ustawa z 20.5.1971 r. – Kodeks wykroczeń (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2119), dalej jako „k.w.”.

¹² <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/wybrane-ustawy-szczegol/ustawa-o-ochronie-zwier/50889,Ustawa-o-ochronie-zwierzat.html> (dostęp 15.09.2023)

¹³ E. Melaniuk, *Przestępczość wobec dzikich zwierząt w ujęciu prawnokryminologicznym*, „Biuletyn Kryminologiczny” 2019, nr 19, s. 134–137.

zniszczenia środowiska przyrodniczego stypizowanego w art. 181 k.k.¹⁴, przestępstwo typizowane przez art. 127a ustawy o ochronie przyrody oraz wykroczeniom opisanym w art. 164 i 165 k.w. Wybór niniejszych przepisów jako przedmiotu rozważań podjętych w artykule podyktowany został przede wszystkim faktem, że w opinii autora, aktualny poziom opracowania niniejszych regulacji prawnych, występujący w literaturze jest niewystarczający. Jak zauważa autor niniejszego artykułu, jak dotychczas, w odniesieniu do przestępczości przeciwko zwierzętom, przedmiotem rozważań najczęściej bywają czyny opisane w ustawie o ochronie zwierząt bądź – w nieco mniejszym stopniu – także w ustawie prawo łowieckie. W opinii autora słusznym wydaje się poddanie głębszej analizie wspomnianego art. 181 k.k., a to z uwagi na uzasadnione przypuszczenia co do jego wadliwości skutkującej brakiem właściwej ochrony prawnokarnej. Z uwagi na powyższe, autor zdecydował się podjąć powyższą tematykę i dokonać analizy wybranych regulacji. Celem autora jest dokonanie analizy dogmatycznej ujętych w rozważaniach przepisów, skutkiem czego metodą zastosowaną w artykule jest metoda prawno-dogmatyczna.

2. Art. 181 k.k. zniszczenie środowiska

W obecnie obowiązującym polskim kodeksie karnym znajduje się rozdział XXII penalizujący przestępstwa przeciwko środowisku. Warto zauważyć, że regulacje grupujące czyny zabronione przeciwko środowisku naturalnemu pojawiły się dopiero w kodeksie karnym z 1997 r. Wcześniejsze ustawy karne z roku 1932 r.¹⁵ oraz 1969 r.¹⁶, nie zawierały odrębnych przepisów penalizujących czyny tego typu. W tym kontekście warto podkreślić, że słusznym zdaje się być spostrzeżenie R. Zawłockiego, według którego zmiana ta niewątpliwie wynikała z rozwoju i pogłębienia społecznej świadomości dotyczącej roli przyrody w relacjach społecznych i życiu codziennym każdego człowieka¹⁷. Jednym z przestępstw znajdujących się w powyższym rozdziale, obejmującym ochroną prawnokarną także dzikie zwierzęta, jest przestępstwo zniszczenia środowiska przyrodniczego stypizowane w art. 181 k.k. Wedle brzmienia powyższego przepisu:

¹⁴ Ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 17), dalej jako „kodeks” albo „k.k.”.

¹⁵ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11.7.1932 r. – Kodeks karny (tj. Dz. U. 1932 nr 60 poz. 571).

¹⁶ Ustawa z 19.4.1969 r. Kodeks karny (tj. Dz. U. 1969 nr 13 poz. 94).

¹⁷ R. Zawłocki, *Karnoprawna ochrona środowiska naturalnego*, „Przegląd Prawa Rolnego”, 2014 nr 1(14), s. 127.

§ 1. Kto powoduje zniszczenie w świecie roślinnym lub zwierzęcym w znacznych rozmiarach, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 2. Kto, wbrew przepisom obowiązującym na terenie objętym ochroną, niszczy lub uszkadza rośliny, zwierzęta, grzyby lub ich siedliska, lub siedliska przyrodnicze, powodując istotną szkodę, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 3. Karze określonej w § 2 podlega także ten, kto niezależnie od miejsca czynu niszczy lub uszkadza rośliny, zwierzęta, grzyby pozostające pod ochroną gatunkową lub ich siedliska, powodując istotną szkodę.

§ 4. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 5. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 2 lub 3 działa nieumyślnie, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.

Przedmiotem ochrony powyższego artykułu jest świat roślin i zwierząt, ujmowany jako dziedzictwo przyrodnicze, które winno być zachowane w nienaruszonym stanie obejmującym zarówno całe ekosystemy, jak również konkretne gatunki zagrożonych roślin i zwierząt¹⁸. Ogólny przedmiot ochrony niniejszego artykułu, wyrażony w § 1, został wyszczególniony w § 2, w którym indywidualnym przedmiotem ochrony są grzyby, rośliny, zwierzęta lub ich siedliska lub siedliska przyrodnicze.

Choć ustawodawca nie wyjaśnia użytych w przepisie terminów „świat roślinny” i „świat zwierzęcy”, to w doktrynie zauważa się, że użyte określenia winny być rozumiane w znaczeniu w jakim „środowisko przyrodnicze” definiuje ustawa o ochronie przyrody. Wedle brzmienia art. 5 pkt 20 wspomnianej ustawy środowisko przyrodnicze to krajobraz wraz z tworami przyrody nieożywionej oraz naturalnymi i przekształconymi siedliskami przyrodniczymi z występującymi na nich roślinami, zwierzętami i grzybami. Ponadto w literaturze pojawiają się także głosy odsyłające do przepisów ustawy o ochronie zwierząt, a mianowicie do art. 4 pkt 16–21, który definiuje odpowiednio pojęcia dotyczące poszczególnych kategorii zwierząt¹⁹. Punkt 21 wspomnianego wyżej artykułu definiuje bowiem „zwierzęta wolno żyjące (dzikie)” jako zwierzęta nieudomowione żyjące w warunkach niezależnych od człowieka. Z powyższego wynika, że choć ustawodawca nie wprowadził na potrzeby penalizacji czynów zabronionych przeciw środowisku odrębnych definicji, to te istniejące dotychczas w prawie ochrony środowiska pozwalają bez wątpliwości

¹⁸ J. Sobczak [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R. A. Stefański, 2023, art. 181.

¹⁹ J. Sobczak, op. cit.

właściwie określić przedmiot ochrony powyższego artykułu, jakim jest świat zwierzęcy i roślinny.

Czynność sprawcza przestępstwa typizowanego w art. 181 § 1 k.k. polega na powodowaniu zniszczeń w świecie roślinnym lub zwierzęcym. Skutkiem tego bezprawnego zachowania musi być całkowite unicestwienie lub uszkodzenie w takim stopniu, że zniszczony element świata zwierzęcego bądź roślinnego faktycznie przestaje istnieć, bądź traci cechy, które decydowały o jego istnieniu²⁰. W przypadku roślin zniszczenie polegać będzie na doprowadzeniu do ich obumarcia, natomiast w przypadku zwierząt na bezpośrednim pozbawieniu ich życia bądź takim pogorszeniu ich stanu, który doprowadzi ostatecznie do ich śmierci²¹.

Należy podkreślić, że w literaturze pojawia się pewna rozbieżność dotycząca tego jak na gruncie niniejszego przepisu należy ujmować pojęcie „zniszczenia”. Wśród przedstawicieli doktryny przeważa pogląd pojmujący „zniszczenie” jako skutek nieodwracalny²². Za takim rozumieniem pojęcia przemawiają także poglądy judykatury wyrażone przez Sąd Najwyższy, który stwierdził, że zniszczenie jest takim uszkodzeniem, które całkowicie uniemożliwia przywrócenie stanu poprzedniego²³. Jednakże, jak wskazuje J. Lachowski, na gruncie niniejszego przepisu takie rozumienie pojęcia „zniszczenia” jest nietrafne, ponieważ prowadziłoby do bezkarności czynów, powodujących szkody możliwe do odwrócenia nawet znacznym kosztem²⁴. Co więcej, przyjęcie „zniszczenia” jako stanu nieodwracalnego popadałoby w kolizję z rodzajowym i indywidualnym przedmiotem ochrony niniejszego przepisu²⁵. Zdaje się, że pogląd reprezentowany przez Lachowskiego jest uzasadniony i zasługuje na uznanie, bowiem na gruncie niniejszego przepisu nie można wykluczyć sytuacji, w której zniszczenie w świecie zwierzęcym bądź roślinnym w znacznych rozmiarach, nie mogłoby być nakładem znacznych sił, bądź po upływie znacznego czasu cofnięte.

Typowy obraz przestępstwa przejawia się w działaniu, polegającym np. na zerwaniu rośliny bądź bezpośrednim pozbawieniu życia zwierzęcia. Jak zauważa się w literaturze możliwe jest jednak popełnienie przestępstwa zniszczenia środowiska

²⁰ I. Sepiolo-Jankowska [w:] *Kodeks Karny. t. 1. Część szczególna*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki 2023, art. 181.

²¹ Ibidem.

²² A. Marek [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. V, Warszawa 2010, art. 181; J. Sobczak [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, 2021, art. 181; M. Filipczak [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Kulesza, Warszawa 2025, art. 181.

²³ Wyrok SN z 24.06.1993 r., III KRN 98/93, OSNKW 1993, nr 9-10, poz. – 64.

²⁴ J. Lachowski [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzesek, LEX/el. 2023, art. 181.

²⁵ Ibidem.

poprzez zaniechanie, na przykład w sytuacji, w której nie powstrzymuje się psa przed pogonią za dzikim zwierzęciem, które następnie zostaje przez niego zabite²⁶. Strona podmiotowa występku typizowanych w § 1–3 polega na umyślności działania w obu postaciach zamiaru: bezpośredniego i ewentualnego. Czyny z § 4 i 5 stanowią natomiast nieumyślne formy przestępnych zachowań z paragrafów poprzednich. Taka konstrukcja strony podmiotowej w istocie sprowadza się do tego, że aby przypisać sprawstwo czynów kryminalizowanych na gruncie art. 181 k.k. sprawca swoim działaniem musi świadomie bądź nieświadomie naruszyć reguły ostrożności, powodując tym jednocześnie zniszczenie w znacznych rozmiarach lub istotną szkodę w świecie roślinnym lub zwierzęcym²⁷.

Przedmiotem czynności sprawczej czynu z art. 181 § 1 k.k. jest świat roślinny i zwierzęcy. W literaturze podkreśla się, że zachowanie podmiotu skierowane przeciwko środowisku, winno cechować się uciążliwością dla całej biosfery, w szczególności dla ekosystemu, którego prawidłowe funkcjonowanie zostało zaburzone w wyniku czynu zabronionego²⁸. Oznacza to, że zniszczenia poczynione przez sprawcę nie mogą przejawiać charakteru jedynie lokalnego a muszą występować w szerszej skali, polegającej na przykład na istotnym ograniczeniu puli genowej uniemożliwiającym naturalną restytucję danego gatunku na znacznym terenie²⁹.

W występku opisanych w § 2 i § 3 przedmiot czynności sprawczej został natomiast zawężony do roślin, zwierząt oraz grzybów. Inaczej niż w przypadku czynu z § 1, na gruncie niniejszego przepisu czyn sprawcy nie musi być skierowany przeciwko życiu zwierzęcemu i roślinnemu w szerokiej skali. Prawnokarną ochroną zostały w tym przypadku objęte wszelkie organizmy żywe, których egzystencja jest zabezpieczona na podstawie odrębnych regulacji prawnych³⁰.

Co istotne, art. 181 § 1 k.k. penalizuje zniszczenia w świecie roślinnym i zwierzęcym w znacznych rozmiarach. W literaturze poruszającej niniejszą materię zasadniczo dominują dwa poglądy odnoszące się do rozumienia pojęcia „zniszczenia w znacznych rozmiarach”, pozwalających zarazem na kwantyfikację zniszczeń w środowisku podlegających kryminalizacji.

²⁶ Budyń-Kulik M., *Karnoprawna ochrona obiektów i terenów chronionych w świetle wybranych przepisów rozdziału XXII Kodeksu Karnego (art. 181 § 2 i 5, art. 187, art. 188 k.k.)*, Studia Prawnicze Kul 2020 nr 3(83), s. 47.

²⁷ D. Gruszecka [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021, art. 181.

²⁸ G. Bogdan [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117–211a*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017, art. 181.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

Jednym z nich jest pogląd stanowiący, że zniszczenia w świecie zwierzęcym i roślinnym należy utożsamiać z pojęciem szkody w znacznych rozmiarach zdefiniowanej w kodeksie karnym, co do której na zasadzie wyrażonej w art. 115 § 7 k.k. stosuje się kryterium określone w art. 115 § 5 k.k.³¹. Zwolennicy niniejszego poglądu zwracają uwagę na to, że zniszczenia w świecie roślinnym i zwierzęcym oznaczają *de facto* szkodę wyrządzoną w tych sferach³². Niemniej, zauważa się zarazem, że jakkolwiek stosowanie na gruncie niniejszego przepisu kryterium ekonomicznego jest uzasadnione, to nie może być ono wyłącznym kryterium oceny. Obok ekonomicznych aspektów zniszczeń, istotne jest także branie pod uwagę czynników przyrodniczych takich jak m.in. liczby gatunków, sztuk zwierzyny czy powierzchni terenu, na którym doszło do zniszczeń³³.

Drugi z reprezentowanych w literaturze poglądów, znajdujący szersze poparcie wśród przedstawicieli doktryny stanowi, że na gruncie niniejszego przepisu bardziej zasadnym kryterium jest aspekt przestrzenny naruszenia, czyli wielkość zniszczonego obszaru, bądź skala zniszczeń w świecie zwierzęcym, nie zaś szkoda w ujęciu ekonomicznym³⁴. Zwolennicy niniejszego poglądu podkreślają, że aspekt przestrzenny jest tym bardziej uzasadniony, ponieważ niektóre szkody w środowisku mogą być ciężkie do oszacowania pod względem finansowym, a ponadto szkody rozpatrywane w perspektywie ekologicznej mogą być niewspółmierne do straty materialnej³⁵. Zauważa się jednakże, że całkowita rezygnacja z kryterium fiskalnego rodzi pewne trudności interpretacyjne w rozumieniu pojęcia zniszczenia w znacznych rozmiarach. Według G. Gruszeckiej, przyjęcie wyrażonego przez G. Bogdana poglądu zakładającego, że czynność sprawcza niniejszego czynu winna cechować się uciążliwością dla całej biosfery, w szczególności zaś dla ekosystemu którego naturalna równowaga została zakłócona przez czyn zabroniony, obok sprzeczności z literalnym brzmieniem przepisu prowadziłoby do nadmiernego zawężenia odpowiedzialności³⁶. Podobnie też za zbyt restrykcyjny uznaje ona pogląd wyrażony przez A. Marka wskazujący, że zniszczenie w świecie roślinnym i zwierzęcym powinno polegać na zniszczeniu wielkich obszarów roślinnych lub dużej liczby zwierząt³⁷.

³¹ J. Lachowski, op. cit.

³² Ibidem.

³³ Ibidem.

³⁴ D. Gruszecka, op. cit.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem.

Wobec zasygnalizowanych trudności interpretacyjnych D. Gruszecka zwraca uwagę na rozwiązanie zaproponowane w tym kontekście przez W. Radeckiego³⁸. Wskazuje on bowiem na wydane na podstawie art. 31 ust. 4 ustawy z dnia 20.07.1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska, rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30.12.2002 r. w sprawie poważnych awarii objętych obowiązkiem zgłoszenia do Głównego Inspektora Ochrony Środowiska³⁹, które wymienia konkretnie określone powierzchnie obszarów podlegające zgłoszeniu w przypadku awarii⁴⁰. Zgodnie z powyższym rozporządzeniem, poważna awaria w postaci szkód w środowisku ma miejsce w przypadku m.in. zniszczeń na obszarze 1 ha w odniesieniu do lądu i śródlądowych zbiorników wodnych, co najmniej 2 ha w odniesieniu do wód morskich, a w odniesieniu do wód płynących co najmniej 5 km. Radecki wskazuje wszakże, że jakkolwiek rozporządzenie to zostało wydane w innym celu, to jednak biorąc po uwagę jednolitość systemu prawnego stwierdza, że uzasadnionym jest rozumienie pojęcia „zniszczenia w świecie roślinnym lub zwierzęcym w znacznych rozmiarach” jako zniszczeń obejmujących obszary wskazane we wzmiankowanym rozporządzeniu⁴¹.

Należy jednak zauważyć, że proponowane przez Radeckiego rozwiązanie, w rzeczywistości skuteczne zastosowanie może mieć jedynie wobec świata roślinnego. Zdaje się bowiem, że wskazywane przez niego kryteria mogłyby rodzić trudności w przypadku prób zastosowania ich bezpośrednio do populacji zwierzęcych, wobec których bardziej uzasadnionym wydaje się być stosowanie kryterium ilościowego.

Nieco inaczej ustawodawca sformułował określenie pojawiające się w § 2 niniejszego przepisu, posługując się sformułowaniem „istotna szkoda”. Już samo literalne ujęcie powyższego określenia, bez wątplenia prowadzi do wniosków, że szkody kryminalizowane na gruncie niniejszego przepisu muszą być rozumiane inaczej niż zniszczenie w znacznych rozmiarach z § 1. Wspomniana różnica ilościowa w rzeczywistości sprowadza się do tego, że aby zrealizować znamiona czynu z § 2, zniszczenie bądź szkoda wyrządzone przez sprawcę nie muszą wiązać się ze skutkami o tak wysokim stopniu natężenia jak w przypadku zniszczenia w znacznych rozmiarach z § 1, niemniej wciąż negatywny wpływ zachowania sprawcy musi pozostawać wyraźny⁴². W doktrynie zdaje się dominować pogląd, że pojęcie istotna

³⁸ Ibidem.

³⁹ Dz. U. 2003 nr 5 poz. 58.

⁴⁰ W. Radecki [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. V, red. M. Filar, Warszawa 2016, art. 181.

⁴¹ Ibidem.

⁴² G. Bogdan, op. cit.

szkoda nie może być utożsamiana z pojęciem szkody w znacznych rozmiarach z art. 115 § 2 k.k. W tym wypadku, jak zauważa L. Lachowski, inaczej niż w przypadku zniszczenia w znacznych rozmiarach z § 1, kryterium istotności szkody jest szersze od samodzielnego kryterium majątkowego⁴³. W związku z tym, oceniając szkodę wyrządzoną w świecie zwierzęcym bądź roślinnym należy brać pod uwagę takie kryteria jak powody, dla których dany gatunek jest chroniony, liczebność danego gatunku na określonym terenie, liczbę przedstawicieli gatunku zniszczoną przez sprawcę oraz wpływ wyginięcia części gatunku na środowisko naturalne⁴⁴. Ponadto warto zauważyć, że w literaturze podkreśla się także, że za istotną szkodę można uznać również zniszczenie bądź uszkodzenie jednego egzemplarza gatunku endemicznego, występującego jedynie np. w rezerwacie przyrody ustanowionym w celu jego ochrony⁴⁵.

W konstrukcji § 2 istotnym jest także to, że kryminalizowanym zachowaniem jest nie tylko jak w przypadku przestępstwa z § 1 zniszczenie w świecie roślinnym lub zwierzęcym, lecz także spowodowanie uszkodzenia w powyższej sferze. Oczwistą implikacją wynikającą z posłużenia się przez ustawodawcę niniejszym pojęciem jest poszerzenie katalogu zachowań realizujących znamiona powyższego czynu. Zgodnie z funkcjonującym w piśmiennictwie poglądem uszkodzenie jest bowiem zachowaniem powodującym zmiany w organizmach żywych, które nawet pozbawiając ich istotnych cech pierwotnych, nie prowadzi do nieodwracalnego przerwania procesów życiowych⁴⁶. Inaczej mówiąc, uszkodzenie nie jest skutkiem tak daleko idącym jak zniszczenie, przez co na gruncie niniejszego przepisu kryminalizacji podlegają także czyny charakteryzujące się mniejszym nasileniem niż w przypadku czynu z § 1.

Należy zwrócić uwagę także na to, że przestępstwo z art. 181 § 2 może zostać popełnione jedynie na terenie objętym ochroną. Jakkolwiek kodeks karny nie wprowadza definicji powyższego sformułowania to istniejące w prawie ochrony przyrody definicje umożliwiają właściwą interpretację niniejszego pojęcia. W literaturze zauważa się, że podobnie jak w przypadku określeń „świat zwierzęcy” i „świat roślinny” zasadnym jest odwołanie się w tej kwestii do ustawy o ochronie przyrody⁴⁷. Artykuł 6 niniejszej ustawy wymienia bowiem formy ochrony przyrody takie jak: parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary

⁴³ J. Lachowski, op. cit.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ D. Gruszecka, op. cit.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ J. Lachowski, op. cit.

chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, środowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, ochrona gatunkowa zwierząt, roślin i grzybów. W związku z powyższym, użyte w § 2 określenie „obszar chroniony” tożsame będzie z jednym z wymienionych w przywołanej ustawie obszarów i to w ich obrębie penalizowane jest zniszczenie bądź uszkodzenie roślin lub zwierząt. W tym kontekście warto także podkreślić, że zniszczenie bądź uszkodzenie roślin lub zwierząt kryminalizowane na gruncie niniejszego przepisu nie musi być skierowane przeciwko gatunkom znajdującym się pod ochroną, lecz musi mieć miejsce na terenie chronionym.

Występek opisany w § 3 jest zasadniczo analogiczny do czynu z § 2, z tą różnicą, że penalizuje zniszczenie lub uszkodzenie roślin, zwierząt, grzybów lub siedlisk pozostających pod ochroną gatunkową, niezależnie od miejsca popełnienia czynu. Lista zwierząt i roślin pozostających pod ochroną gatunkową znajduje się w rozporządzeniu Ministra Środowiska z 9.10.2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin⁴⁸ rozporządzeniu Ministra Środowiska z 16.12.2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt⁴⁹ i rozporządzeniu Ministra Środowiska z 9.10.2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej grzybów⁵⁰. W tym wypadku zatem nie występują żadne trudności interpretacyjne i przedmiot czynności sprawczej jakim są chronione gatunki zwierząt i roślin jest wyraźnie określony w wymienionych wyżej aktach prawnych.

W odniesieniu do katalogu zwierząt objętego ochroną na gruncie niniejszego przepisu warto poddać uwadze także wzmiankowany w literaturze pogląd na objęcie przez niego ochroną również zwierząt niebędących zwierzętami dzikimi. M. Szwejkowska i E. Zębek stwierdzają bowiem, że w świetle przepisów art. 181 § 1 i 4 ochronie podlegają wszystkie zwierzęta, także hodowlane⁵¹. Biorąc pod uwagę literalną wykładnię niniejszego przepisu, można w pewnym sensie uznać ten pogląd za uzasadniony, i przyjąć, że do „świata zwierzęcego” należą także zwierzęta hodowlane. Niemniej, wykładnia celowościowa, przepisów art. 181 k.k., jak również umiejscowienie powyższego artykułu w rozdziale grupującym przestępstwa przeciwko środowisku, prowadzi do wniosków, że intencją ustawodawcy było jednak objęcie ochroną zwierząt dzikich, znajdujących się w stanie wolnym. Do tożsamych wniosków prowadzi także, postulowane w doktrynie rozumienie użytego w przepisie

⁴⁸ Dz. U. poz. 1409.

⁴⁹ Dz. U. poz. 2380.

⁵⁰ Dz. U. poz. 1408.

⁵¹ M. Szwejkowska, E. Zębek, *Przestępstwa przeciwko środowisku w polskim kodeksie karnym z 1997 r. (wybrane zagadnienia)*, „Prawo i Środowisko” 2014, nr 1, s. 64–74.

sformułowania „świat zwierzęcy” w odniesieniu do definicji jakie wprowadza m.in. ustawa o ochronie przyrody, która odnosi się bezpośrednio do zwierząt wolno żyjących (dzikich).

Wobec tak skonstruowanej budowy przepisu kryminalizującego przestępstwo zniszczenia środowiska, stosowanie art. 181 k.k. w praktyce niesie za sobą pewne komplikacje. Wskazane powyżej różnice poglądów występujące wśród przedstawicieli doktryny, dotyczące dylematów interpretacyjnych związanych z użytymi w przepisie określeniami mają implikacje także w praktyce orzeczniczej. Jako szczególnie problematyczna jawi się interpretacja użytych przez ustawodawcę sformułowań „zniszczenie w znacznych rozmiarach” oraz „istotna szkoda”.

Problem ten został zasygnalizowany m.in. przez Rzecznika Praw Obywatelskich, który w wystąpieniu do Ministra Sprawiedliwości z dnia 20.01.2020 wskazał niejako na uchybienie ustawodawcy decydującego się na taką konstrukcję przepisu stwierdzając, że: *„ustawodawca nie posłużył się w tym przypadku ani definicją równoważną, ani kontekstową, ani też przez wyliczenie przykładów. Wskazane zwroty nie zostały przez ustawodawcę zrelatywizowane względem gatunków roślin lub zwierząt podlegających ochronie gatunkowej i ochronie obszarowej. Analiza orzecznictwa sądowego ujawnia znaczną rozbieżność w zakresie kwalifikowania czynów zabronionych z art. 181 § 1, 2 i 3 k.k.”*⁵². Ponadto, w wystąpieniu Rzecznik wskazuje także na to, że warstwa leksykalna niniejszego przepisu może uniemożliwiać zarówno organom ścigania jak i sądom prawidłowe jego stosowanie. Co warto podkreślić, w ocenie Rzecznika art. 181 § 1, 2 i 3 k.k. budzi także wątpliwości co do zgodności z wymogiem wystarczającej precyzji regulacji karnych wyprowadzanym z art. 2 Konstytucji w zw. z art. 42 ust. 1 Konstytucji. Wobec powyższych uwag, w wystąpieniu postulowane jest takie przebudowanie konstrukcji typów czynów zabronionych z art. 181 § 1, 2 i 3 k.k., aby użyte określenia „zniszczenie w znacznych rozmiarach” oraz „istotna szkoda” wskazywały zarówno na kryterium ilościowe jak i jakościowe. W praktyce miałyby przejawiać się to tym, że zabicie jednego przedstawiciela określonego gatunku znajdującego się pod ochroną i zagrożonego wyginięciem (jak np. wilk lub ryś) powinno pozwolić na przyjęcie, że wywołana szkoda ma charakter istotny. Co więcej, Rzecznik wskazuje także, że wspomniana relatywizacja ilościowa i

⁵² Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z dnia 20.01.2020, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20Ministra%20Sprawiedliwo%C5%9Bci%20ws.%20przest%C4%99pstw%20powa%C5%BCnych%20zniszcze%C5%84%20w%20C5%9Bwiecie%20zwierz%C4%85t%20i%20ro%C5%9Blin%2C20.01.2020.pdf> (dostęp 20.12.2023).

jakościowa nieraz wymaga odniesienia się do obszaru całego kraju lub określonego terenu, na obszarze którego popełnione zostało przestępstwo. Wobec czego, także w tym zakresie ustawodawca winien doprecyzować określenia „zniszczenia w znacznych rozmiarach” oraz „istotnej szkody” i wskazać punkt odniesienia, umożliwiający bezsporną ocenę tego czy w wyniku popełnienia czynu doszło do wskazanych w przepisie zniszczeń bądź szkód.

Warto nadmienić, że do dziś ustawodawca nie zdecydował się wprowadzić postulowanych przez Rzecznika zmian. Ostatnie zmiany w kodeksie, związane przepisami art. 181 k.k., wprowadzone ustawą z 17.8.2022 r. o zmianie niektórych ustaw w celu przeciwdziałania przestępczości środowiskowej⁵³ dotyczą jedynie zaostrzenia karalności za czyny kryminalizowane na gruncie niniejszego artykułu. W związku z powyższym, obecnie w kodeksie karnym wciąż nie ma odpowiednich definicji pozwalających na stosowanie w praktyce przepisów art. 181 k.k. bez trudności interpretacyjnych wynikających z jego aktualnej konstrukcji.

Na trudności wynikające ze stosowania art. 181 k.k. w praktyce wskazują także przyrodnicy zajmujący się badaniem populacji zwierzęcych. Konieczność wykazania, że bezprawne działanie sprawcy stanowiło „istotną szkodę”, bądź „zniszczenie w znacznych rozmiarach” implikuje praktyczne komplikacje, które często skutkują niemożnością skazania potencjalnego sprawcy. Na przykładzie dużych drapieżników, badacze wskazują przede wszystkim na to, że konieczność wykazania „istotnej szkody” wiąże się z wymogiem oparcia się na badaniach naukowych nad lokalną populacją danego gatunku. Jednak nie na każdym obszarze kraju tego typu badania zostały przeprowadzone, a przeprowadzenie nowych wymaga poświęcenia zarówno czasu (około 2 lat) jak i znacznych nakładów finansowych⁵⁴. Przykładowo, w razie bezprawnego zabicia wilka ocena tego czy doszło do wyrządzenia „istotnej szkody” w populacji – z uwagi na charakterystyczne relacje społeczne tego gatunku – wymaga wzięcia pod uwagę tego jakie były cechy zabitego osobnika, w szczególności zaś jego status socjalny i rozrodczy w grupie rodzinnej jak również miejsca, w którym zostało popełnione przestępstwo⁵⁵. W praktyce sprowadza się to do tego, że w razie popełnienia czynu, w celu właściwej oceny „istotności szkody” w materiale dowodowym, obok danych dotyczących sprawcy i okoliczności zajścia, należy zgromadzić dość obszerne informacje odnośnie do zabitego osobnika, takie jak: płeć, wymiary, status rozrodczy samicy, obrażenia, oraz ocenę statusu socjalnego w oparciu o badania materiału

⁵³ Dz. U. poz. 726.

⁵⁴ <https://www.polskiwilk.org.pl/jak-chronic/poradnik-antylusowniczy> (dostęp: 22.12.2023).

⁵⁵ Ibidem.

genetycznego. Ponadto jak sygnalizują badacze zajmujący się dużymi drapieżnikami, wysoce istotne jest także miejsce zabicia wilka. Popełnienie czynu na terenie będącym parkiem narodowym lub na obszarze ochrony siedlisk Natura 2000, którego „przedmiotem ochrony” są wilki, już samo w sobie stanowi „istotną szkodę”, niezależnie od wpływu czynu na lokalną populację.

3. Artykuł 127a. ustawy o ochronie przyrody

Kolejnym analizowanym przepisem, obejmującym prawnokarną ochroną także dzikie zwierzęta, jest art. 127a ustawy o ochronie przyrody. Zgodnie z jego brzmieniem:

1. *Kto, wbrew przepisom ustawy, wchodzi w posiadanie okazów roślin, zwierząt, grzybów objętych ochroną gatunkową w liczbie większej niż nieznaczna, w takich warunkach lub w taki sposób, że ma to wpływ na zachowanie właściwego stanu ochrony gatunku, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.*
2. *Jeżeli sprawca czynu określonego w ust. 1 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.*

Przedmiotem ochrony na gruncie niniejszego przepisu jest właściwy stan ochrony zwierząt roślin i grzybów objętych ochroną gatunkową⁵⁶. Pojęcie „właściwego stanu ochrony” zdefiniowane jest w art. 5 pkt. 24 ustawy o ochronie przyrody, zgodnie z brzmieniem którego właściwy stan ochrony gatunku oznacza *sumę oddziaływań na gatunek, mogącą w dającej się przewidzieć przyszłości wpływać na rozmieszczenie i liczebność jego populacji na terenie kraju lub państw członkowskich Unii Europejskiej lub naturalnego zasięgu tego gatunku, przy której dane o dynamice liczebności populacji tego gatunku wskazują, że gatunek jest trwałym składnikiem właściwego dla niego siedliska, naturalny zasięg gatunku nie zmniejsza się ani nie ulegnie zmniejszeniu w dającej się przewidzieć przyszłości oraz odpowiednio duże siedlisko dla utrzymania się populacji tego gatunku istnieje i prawdopodobnie nadal będzie istniało*. Powyższy przedmiot ochrony czynów kryminalizowanych niniejszym przepisem jest przedmiotem szczególnym w stosunku do rodzajowego przedmiotu ochrony całej ustawy o ochronie przyrody jakim jest niepogorszony stan przyrody, zarówno żywej jak i nieożywionej, a także krajobrazu.

Czynność sprawcza niniejszego czynu polega na wejściu w posiadanie roślin, zwierząt lub grzybów znajdujących się pod ochroną gatunkową. Co istotne, ilość

⁵⁶ M. Kulik [w:] *Komentarz do niektórych przepisów ustawy o ochronie przyrody* [w:] *Pozakodeksowe przestępstwa przeciwko zasobom przyrody i środowisku. Komentarz*, Warszawa 2017, art. 127(a).

pozyskanych okazów musi występować w liczbie większej niż nieznaczną i musi zostać pozyskana w takich warunkach lub w taki sposób, że ma to wpływ na zachowanie właściwego stanu ochrony gatunku.

Strona podmiotowa czynu opisanego w § 1 ma charakter umyślny, w dwóch postaciach zamiaru. Czyn typizowany w § 2 jest natomiast nieumyślnym odpowiednikiem czynu kryminalizowanego w § 1.

W kontekście użytego w przepisie pojęcia posiadania, M. Kulik stwierdza, że winno być ono pojmowane tak jak nabycie posiadania rozumiane jest na gruncie Kodeksu cywilnego⁵⁷. W związku z powyższym znamiona niniejszego czynu realizowane są także przez tego kto nabywa posiadanie nie tylko dla siebie, lecz również nabywając fizyczne władztwo nad rzeczą dla kogoś innego.

Należy zauważyć, że konstrukcja przepisu rodzi pewne trudności interpretacyjne. Dotyczą one zarówno wymogu ustalenia czy czyn miał wpływ na zachowanie właściwego stanu ochrony gatunku jak również użytego przez ustawodawcę określenia „w liczbie większej niż nieznaczna”. Jak zauważa się w literaturze, wymóg ustalenia wpływu na stan ochrony gatunku implikuje konieczność odwołania się do wiedzy specjalistycznej z zakresu ochrony przyrody oraz dokonanie ustaleń, które mają charakter wysoce ocenny⁵⁸. W praktyce sprowadza się to do konieczności przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego w związku z każdym przypadkiem popełnienia czynu kryminalizowanego niniejszym przepisem.

Nieco bardziej skomplikowana wydaje się być kwestia interpretacji użytego przez ustawodawcę pojęcia „nieznaczna liczba”. Brak jest bowiem definicji ustawowej, która pozwalałaby na możliwość wykładni powyższego przepisu bez budzących wątpliwości trudności interpretacyjnych. W literaturze poruszającej niniejszą problematykę pojawiają się dwa poglądy na to jak owo pojęcie winno być rozumiane w praktyce. K. Gruszecki zauważa, że jakkolwiek, w zależności od chronionego gatunku liczby te mogą być mocno zróżnicowane, to wejście w posiadanie jednego egzemplarza gatunku nigdy nie będzie mogło być uznane za liczbę znaczącą, ponieważ implikowałoby brak liczby nieznacznej⁵⁹. Jako przykład Autor podaje hipotetyczną sytuację nie będącą czynem zabronionym, w której możliwe byłoby zebranie przez grupę studentów prowadzących badania terenowe, większej liczby egzemplarzy gatunku chronionego, w sytuacji, gdy każdy pozyskałby tylko jeden egzemplarz.

⁵⁷ Ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (tj. Dz.U. 1964 Nr 16 poz. 93). Por. M. Kulik, op.cit.

⁵⁸ K. Gruszecki [w:] *Ustawa o ochronie przyrody. Komentarz*, wyd. V, Warszawa 2021, art. 127(a).

⁵⁹ Ibidem.

Odmienne w tej kwestii wyraża się natomiast M. Kulik, który stanowczo oponuje wobec takiego ujmowania pojęcia „nieznacznej liczby”. Wskazuje on bowiem, że za liczbę nieznaczną należy uznać taką, która jest mało istotna z punktu widzenia całego gatunku lub nawet populacji bytującej na określonym terenie⁶⁰. Takie ujęcie sprowadza się do tego, że niemożliwe jest aprioryczne wykluczenie, że pozyskanie nawet jednego egzemplarza skrajnie rzadkich gatunków nie może zostać uznane za liczbę większą niż znaczna. Kulik wskazuje ponadto, że jakkolwiek rozumowanie Gruszeckiego należy uznać za trafne, to podkreśla, że całkowicie zasadnym jest stwierdzenie, że w przypadku gatunków szczególnie rzadkich, nieznaczna liczba nie istnieje⁶¹. Potwierdzeniem słuszności poglądu prezentowanego przez M. Kulika może być sytuacja związana z restytucją żubra w Puszczy Białowieskiej, gdy do reintrodukcji gatunku liczącego obecnie kilka tysięcy okazów posłużyła pierwotnie grupa składająca się jedynie z 4 osobników. Pogląd reprezentowany przez M. Kulika zdaje się być zatem uzasadniony i w pełni zasługujący na uznanie. Oczywiście wydaje się, że w przypadku, gdy populacja znajduje się na skraju wyginięcia i reprezentowana jest jedynie przez kilka osobników, nie istnieje nieznaczna liczba osobników, których naruszenie nie wywarłoby istotnego wpływu na funkcjonowanie całej grupy. Istotne zatem w ocenie tego czy doszło do pozyskania okazów w liczbie większej niż znaczna będzie każdorazowe rozpatrywanie tej kwestii w realiach konkretnej sprawy.

Warto zwrócić uwagę także na to, że przedmiotem ochrony niniejszego przepisu nie muszą być tylko organizmy żywe. Artykuł 5 pkt. 11a. u.o.p. definiuje bowiem użyte w artykule 127a. tejże ustawy sformułowanie „okaz gatunku” jako *roślinę, zwierzę lub grzyb z danego gatunku, żywe lub martwe, każdą ich część, formę rozwojową, jajo lub wydmuszkę, a także produkt pochodny również zawarty w innych towarach oraz towary, które zgodnie z dołączonym dokumentem, opakowaniem, oznakowaniem lub etykietą, lub jeżeli wynika to z jakichkolwiek innych okoliczności, mają zawierać lub zawierają części lub produkty pochodne z roślin, zwierząt, lub grzybów z danego gatunku*. Widać zatem, że ustawodawca zdecydował się objąć ochroną znacznie szerszy zakres niż jedynie życie zwierząt, roślin i grzybów, wskazując niejako na fakt istotności organizmów żywych dla prawidłowego funkcjonowania ekosystemu, na każdym etapie rozwoju, nawet po ich śmierci.

Należy także zaznaczyć, że kryminalizacja obejmuje czyny podjęte wbrew przepisom ustawy. W kontekście niniejszego przepisu warto zatem podkreślić, że w

⁶⁰ M. Kulik, op. cit.

⁶¹ Ibidem.

odniesieniu do dziko żyjących zwierząt objętych ochroną gatunkową ustawa o ochronie przyrody, a art. 52 przewiduje możliwość wprowadzenia następujących zakazów:

- 1) umyślnego zabijania;
- 2) umyślnego okaleczania lub chwytania;
- 3) umyślnego niszczenia ich jaj, postaci młodocianych lub form rozwojowych;
- 4) transportu;
- 5) chowu lub hodowli;
- 6) zbierania, pozyskiwania, przetrzymywania, posiadania lub preparowania okazów gatunków;
- 7) niszczenia siedlisk lub ostoi, będących ich obszarem rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, migracji lub żerowania;
- 8) niszczenia, usuwania lub uszkodzania gniazd, mrowisk, nor, legowisk, żeremi, tam, tarlisk, zimowisk lub innych schronień;
- 9) umyślnego uniemożliwiania dostępu do schronień;
- 10) zbywania, oferowania do sprzedaży, wymiany, darowizny lub transportu w celu sprzedaży okazów gatunków;
- 11) wwożenia z zagranicy lub wywożenia poza granicę państwa okazów gatunków;
- 12) umyślnego płoszenia lub niepokojenia;
- 13) umyślnego płoszenia lub niepokojenia w miejscach noclegu, w okresie lęgowym w miejscach rozrodu lub wychowu młodych lub w miejscach żerowania zgrupowań ptaków migrujących lub zimujących;
- 14) fotografowania, filmowania lub obserwacji, mogących powodować ich płoszenie lub niepokojenie;
- 15) umyślnego przemieszczania z miejsc regularnego przebywania na inne miejsca;
- 16) umyślnego wprowadzania do środowiska przyrodniczego⁶².

Ponadto, zgodnie z art. 56 ustawy o ochronie przyrody w razie, gdy zachodzi uzasadniona potrzeba zebrania chronionego gatunku roślin zwierząt bądź grzybów, np. w celach naukowych, konieczne jest wydanie w tej kwestii decyzji przez Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska. Co istotne, zezwolenia takie mogą zostać wydane w przypadku braku rozwiązań alternatywnych i jeśli nie będą one szkodliwe dla zachowania we właściwym stanie ochrony dziko występujących populacji zwierząt roślin i grzybów znajdujących się pod ochroną gatunkową. Ponadto zgoda na zbiór chronionych organizmów żywych może zostać udzielona także w przypadku, gdy zbiory takie:

⁶² Ustawa z dnia 16.4.2004 r. o ochronie przyrody.

- 1) leżą w interesie ochrony dziko występujących gatunków roślin, zwierząt, grzybów lub ochrony siedlisk przyrodniczych lub
- 2) wynikają z konieczności ograniczenia poważnych szkód w odniesieniu do upraw rolnych, inwentarza żywego, lasów, rybostanu, wody lub innych rodzajów mienia, lub
- 3) leżą w interesie zdrowia lub bezpieczeństwa powszechnego, lub
- 4) są niezbędne w realizacji badań naukowych, działań edukacyjnych lub celów związanych z odbudową populacji, reintrodukcją gatunków roślin, zwierząt lub grzybów, albo do celów działań reprodukcyjnych, w tym do sztucznego rozmnażania roślin, lub
- 5) umożliwiając, w ściśle kontrolowanych warunkach, selektywnie i w ograniczonym stopniu, zbiór, pozyskiwanie lub przetrzymywanie okazów roślin lub grzybów oraz chwytanie, pozyskiwanie lub przetrzymywanie okazów zwierząt gatunków objętych ochroną w liczbie określonej przez wydającego zezwolenie, lub
- 6) w przypadku gatunków objętych ochroną ścisłą, gatunków ptaków oraz gatunków wymienionych w załączniku IV dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory – wynikają z koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego, w tym wymogów o charakterze społecznym lub gospodarczym lub wymogów związanych z korzystnymi skutkami o podstawowym znaczeniu dla środowiska, lub
- 7) w przypadku gatunków innych niż wymienione w pkt 6 – wynikają ze słusznego interesu strony lub koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego, w tym wymogów o charakterze społecznym lub gospodarczym lub wymogów związanych z korzystnymi skutkami o podstawowym znaczeniu dla środowiska.

Wobec takiej konstrukcji art. 127a. u.o.p. i użycia przez ustawodawcę określenia „kto wbrew przepisom ustawy” widać, że czyny kryminalizowane na jego gruncie ściśle związane są z obowiązkami i zakazami nakładanymi przez ustawę o ochronie przyrody. Jednakże, jak zauważa się w piśmiennictwie, czyny stypizowane w niniejszym artykule mogą pozostawać w zbiegu z innymi przestępstwami przeciwko dzikim zwierzętom bądź środowisku.

Jednym z takich czynów jest przestępstwo zniszczenia środowiska stypizowane w art. 181 k.k. Wynika to bowiem z faktu, że zgodnie z brzmieniem wspomnianego art. 5 pkt. 11 ustawy o ochronie przyrody okazem jest także martwe zwierzę bądź roślina. W takiej sytuacji możliwe jest uprzednie zabicie zwierzęcia i wejście w jego posiadanie przez sprawcę. Słusznym wydaje się zatem pogląd M. Kulika, który uważa, że w razie zaistnienia takiego stanu rzeczy, zachowanie

sprawcy stanowiłoby jeden czyn zabroniony⁶³. W przypadku wyczerpania znamion czynu z art. 127a. u.o.p. oraz 181 § 2 bądź 3 k.k., zgodnie z zasadą konsumpcji, czyn powinien zostać zakwalifikowany z art. 127a. u.o.p., zaś w przypadku nieumyślności czyn z art. 181 § 5 k.k. zostałby skonsumowany przez art. 127a ust. 2. Nieco odmiennie wyglądałaby sytuacja w przypadku jednoczesnej realizacji znamion czynu z ustawy o ochronie przyrody oraz 181 § 1 k.k. gdy sprawca jednocześnie spowodowałby zniszczenie w świecie zwierzęcym bądź roślinnym w znacznych rozmiarach. Według Kulika, w takim układzie bowiem właściwa jest kwalifikacja kumulatywna art. 127a u.o.p. i art. 181 § 1 k.k.⁶⁴. Ponadto należy zaznaczyć, że przestępstwo z art. 127a u.o.p. może pozostawać także w zbiegu z wieloma innymi czynami, wśród których znajdują się zarówno te z ustawy o ochronie przyrody jak również liczne wykroczenia, bądź art. 35 ust. 1 ustawy o ochronie zwierząt, kryminalizujący nieuzasadnione zabicie zwierzęcia.

4. Artykuły 165 i 164 kodeksu wykroczeń

Oprócz występków kryminalizujących czyny przeciwko zwierzętom wolno żyjącym, w polskim systemie prawnym znajdują się także wykroczenia przewidujące odpowiedzialność za działania skierowane przeciwko dzikim zwierzętom. W toku niniejszych rozważań analizie poddane zostaną czyny z art. 164 i 165 k.w. których czynność sprawcza bezpośrednio wymierzona jest w zwierzęta dziko żyjące i ich niezakłóconą egzystencję.

Pierwszym z wspomnianych wykroczeń jest czyn polegający na wybieraniu piskląt, niszczeniu gniazd lub lęgówisk dzikich ptaków. Wedle brzmienia art. 164 k.w. *Kto wybiera jaja lub pisklęta, niszczy lęgowiska lub gniazda ptasie albo niszczy lęgowiska, nory lub mrowiska znajdujące się w lesie albo na nienależącym do niego gruncie rolnym, podlega karze grzywny albo karze nagany.*

Przedmiotem ochrony niniejszego przepisu jest życie i zdrowie zwierząt oraz ich spokój jak również możliwość normalnej i niezakłóconej egzystencji w środowisku leśnym. Jak trafie zauważa M. Kulik, przepis ten stanowi normę sankcjonującą dla przepisu art. 30 ust. 1 pkt 11 ustawy o lasach, wprowadzającego zakaz wybierania jaj piskląt, niszczenia lęgówisk i gniazd ptasich, a także niszczenia lęgówisk, nor i mrowisk w lesie⁶⁵. Z związku z powyższym, czynność sprawcza niniejszego wykroczenia polega na wybieraniu jaj piskląt, niszczeniu lęgówisk lub

⁶³ M. Kulik, op. cit.

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ M. Kulik [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. II, red. M. Mozgawa, Warszawa 2009, art. 164.

gniazd ptasich albo niszczeniu legowiska, nory bądź mrowiska znajdującego się w lesie albo na nienależącym do sprawcy gruncie rolnym.

Co istotne, zachowanie sprawcy musi być podjęte w miejscu wskazanym w przepisie, czyli w lesie albo nienależącym do sprawcy gruncie rolnym. I. Kosierb wskazuje, że pod pojęciem lasu należy rozumieć – w myśl brzmienia art. 3 ustawy o lasach, dwa rodzaje gruntu⁶⁶. Pierwszym z nich jest grunt o zwartej powierzchni liczącej co najmniej 0,10 ha, pokryty roślinnością leśną (uprawami leśnymi) – drzewami i krzewami oraz runem leśnym – lub przejściowo jej pozbawiony, przeznaczony do produkcji leśnej lub stanowiący rezerwat przyrody lub wchodzący w skład parku narodowego albo wpisany do rejestru zabytków. Drugim jest grunt związany z gospodarką leśną, zajęty pod wykorzystywane dla potrzeb gospodarki leśnej: budynki i budowle, urządzenia melioracji wodnych, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, tereny pod liniami energetycznymi, szkółki leśne, miejsca składowania drewna, a także wykorzystywany na parkingi leśne i urządzenia turystyczne. Przy czym należy podkreślić, że według funkcjonującego w orzecznictwie administracyjnym poglądu samo ustalenie, że grunt ma charakter leśny nie jest wystarczające do uznania go za las w rozumieniu art. 3 ustawy o lasach⁶⁷. Zgodnie z niniejszym poglądem, do oceny możliwości uznania gruntu za las, najistotniejszym kryterium – lecz nie jedynym – jest zapis w ewidencji gruntów. W istocie lasem jest zatem, grunt spełniający kryteria opisane w art. 3 u.l. oznaczony w ewidencji gruntów symbolem „Ls”. Drugim miejscem popełnienia czynu, wskazanym przez ustawodawcę w niniejszym przepisie jest nienależący do sprawcy cudzy grunt rolny. Poprzez cudzy grunt rolny należy rozumieć grunt niestanowiący własności sprawcy⁶⁸. Bez znaczenia jest przy tym, czy grunt ten stanowi własność prywatną, państwową, czy komunalną⁶⁹.

Odnosnie do rozumienia użytych w przepisie określeń takich jak legowisko, gniazdo, nora legowisko czy mrowisko, wobec braku odpowiednich definicji w ustawie, w piśmiennictwie wskazuje się na językowe znaczenie niniejszych sformułowań⁷⁰.

Zgodnie z powyższym przez legowisko rozumie się zatem miejsce, w którym ptaki zakładają gniazda i lęgną się ich młode. Gniazdem jest zaś schronisko z gałęzi,

⁶⁶ I. Kosierb [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. J. Lachowski, Warszawa 2021, art. 148.

⁶⁷ Wyrok WSA we Wrocławiu z 4.02.2020 r., II SA/Wr 763/19, LEX nr 2945410.

⁶⁸ I. Kosierb, op. cit., art. 164.

⁶⁹ I. Kosierb, op. cit., art. 151.

⁷⁰ A. Michalska-Warias [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz aktualizowany*, red. T. Bojarski, LEX/el. 2023, art. 164.

traw bądź gliny, skonstruowane przez ptaki lub inne zwierzęta w celu wyprowadzenia lęgu. Legowiskiem jest miejsce w jakikolwiek sposób wystlane i będące schronieniem dla zwierząt, które w nim śpią, odpoczywają lub rodzą potomstwo. Nora, zgodnie z jej słownikowym znaczeniem jest podziemną kryjówką zwierzęcia w formie jamy w ziemi. Mrowiskiem zaś jest gniazdo mrówek, wobec którego ogniskuje się ich aktywność życiowa polegająca na składaniu jaj, wychowywaniu potomstwa i zbieraniu zapasów żywności. Użyte przez ustawodawcę sformułowanie „niszczenia” należy rozumieć poprzez powodowanie takich uszkodzeń, wobec których dalsze użytkowanie danego miejsca bytowania zwierząt zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem nie jest możliwe. W związku z powyższym, w piśmiennictwie dominuje pogląd odnoszący się do niszczenia ptasich gniazd i stanowiący, że niszczeniem nie będzie tylko całkowite unicestwienie gniazda, ale także np. zrzućenie bądź zdjęcie z gałęzi uniemożliwiające prawidłowe korzystanie⁷¹.

Ponadto należy podkreślić, że w kontekście wybierania jaj lub piskląt, w literaturze sygnalizuje się pewne trudności interpretacyjne związane z ilością, która stanowić będzie wyczerpanie znamion czynu z art. 164 k.w. Innymi słowy, problematycznym może zdawać się ustalenie tego czy wybranie jednego jaja bądź pisklęcia będzie wystarczającym do wypełnienia znamion niniejszego wykroczenia. Jako rozwiązanie niniejszego problemu M. Zbrojewska wskazuje na stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w odniesieniu do użytego w ustawie prawo łowieckie określenia „charty rasowe i ich mieszańce”. Sąd uznał, że mimo użytej przez ustawodawcę w przepisie liczby mnogiej, także jeden osobnik objęty jest przepisami wspomnianej ustawy⁷². Analogiczną wykładnię należy zatem przyjąć także w odniesieniu do sformułowania „jaja lub pisklęta” i przyjąć, że już wybranie jednego jaja lub pisklęcia z gniazda wyczerpuje znamiona czynu opisanego w powyższym przepisie. Takie rozwiązanie zdaje się być całkowicie uzasadnione i słuszne, w szczególności zważywszy na to, że ustawodawca nie zdecydował się na kwantyfikację przedmiotu czynności wykonawczej pozostając jedynie na jej określeniu. Co więcej, wykładnia funkcjonalna niniejszego przepisu niewątpliwie prowadzi do wniosku, że ochronie prawnej podlegać powinny także pojedyncze osobniki każdego gatunku przejawiające jednakową wartość z przyrodniczego punktu widzenia.

⁷¹ Ibidem.

⁷² Ibidem; Uchwała SN z 21.11.2001 r., I KZP 26/01, OSNKW 2002, nr 1-2, poz. 4.

Strona podmiotowa czynu obejmuje zarówno umyślność jak i nieumyślność, przy czym podkreśla się, że w przypadku polegającym na wybieraniu jaj lub piskląt możliwe jest jedynie działanie umyślne⁷³.

Drugim opisywanym czynem jest wykroczenie polegające na płoszeniu, ściganiu bądź zabijaniu zwierząt. Zgodnie z brzmieniem typizującego czyn art. 165 k.w. *Kto w lesie, w sposób złośliwy, płoszy albo ściga, chwytą, rani lub zabija dziko żyjące zwierzę, poza czynnościami związanymi z polowaniem lub ochroną lasów, jeżeli czyn z mocy innego przepisu nie jest zagrożony karą surowszą, podlega karze grzywny albo karze nagany*⁷⁴.

Przedmiotem ochrony niniejszego artykułu, podobnie jak w przypadku art. 164 k.w., jest życie i zdrowie zwierząt oraz możliwość prowadzenia spokojnej i niezakłóconej egzystencji w środowisku leśnym. Analogicznie, także w tym przypadku M. Kulik zauważa, że przepis ten jest przepisem sankcjonującym dla art. 30 ust. 1 pkt 12 ustawy o lasach, wprowadzającego zakaz płoszenia, ścigania, chwytania i zabijania dziko żyjących zwierząt w lasach⁷⁵.

Czynność wykonawcza sprawcy polega na płoszeniu, ściganiu, chwytaniu, ranieniu, bądź zabijaniu dziko żyjących zwierząt. Analogicznie do czynu z art. 164 zachowanie sprawcy musi zostać podjęte w lesie, przy czym nie musi być to las cudzy⁷⁶. Użyte w przepisie sformułowanie „zwierzęta dziko żyjące” należy rozumieć zgodnie z brzmieniem art. 4 pkt 21 ustawy o ochronie zwierząt, zgodnie z którym zwierzęta wolno żyjące (dzikie) to zwierzęta nieudomowione żyjące w warunkach niezależnych od człowieka. Podobnie jak w przypadku czynu z art. 165 w literaturze podkreśla się, że pozostałe sformułowania użyte przez ustawodawcę w niniejszym przepisie należy rozumieć zgodnie z ich słownikowym znaczeniem⁷⁷. Zgodnie z powyższym, płoszenie oznacza wywoływanie ucieczki zwierząt poprzez ich straszenie. Ściganiem zaś jest szybkie poruszanie się za zwierzęciem w celu dogonienia go, złapania bądź wyprzedzenia. Chwytanie to ujęcie szybkim ruchem i trzymanie. Pojęcie ranienia należy rozumieć jako zadanie rany bądź spowodowanie skaleczenia. Zabijanie jest pozbawieniem zwierzęcia życia.

Warto zwrócić uwagę także na to, że na potrzeby niniejszego przepisu ustawodawca posługuje się szerokim pojęciem zwierzęcia, obejmując ochroną

⁷³ A. Michalska-Warias, op. cit.

⁷⁴ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń...

⁷⁵ M. Kulik, op. cit., art. 165.

⁷⁶ I. Kosierb, op. cit., art. 165.

⁷⁷ Ibidem, A. Michalska-Warias [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz aktualizowany*, red. T. Bojarski, LEX/el. 2023, art. 165.

wszelkie zwierzęta takie jak m.in. ssaki, płazy czy gady, nie ograniczając się jedynie jak np. w przypadku ustawy o ochronie zwierząt wyłącznie do kręgowców⁷⁸.

Wysoce istotnym w konstrukcji niniejszego przepisu jest to, że zawiera on klauzulę subsydiarności uzależniającą karalność czynu na podstawie art. 165 k.w. od tego czy na mocy innego przepisu nie jest od zagrożony surowszą karą. Innymi słowy, jest on przepisem subsydiarnym w stosunku do innych przewidzianych przez ustawodawcę przepisów kryminalizujących czyny podpadające pod jego dyspozycję⁷⁹. Należy zatem podkreślić, że w polskim systemie prawnym, oprócz wskazanych w toku niniejszych rozważań, znajdują się także liczne inne przepisy mogące mieć zastosowanie w przypadku czynów wypełniających znamiona art. 165 k.w. Warto więc zauważyć, że wśród nich znajdują się m.in. przepisy art. 35 ustawy o ochronie zwierząt, kryminalizujące nieuzasadnione i niehumanitarne zabijanie zwierząt, art. 53 pkt. ustawy prawo łowieckie penalizujące czyny kłusownicze, czy art. 27 ustawy o rybactwie śródlądowym zabraniający złośliwego ranienia i zabijania ryb oraz poławiania ich bez uprawnień do rybactwa lub upoważnienia.

W kontekście subsydiarności przepisu art. 165 k.w. względem innych warto jednak mieć na uwadze to, że z uwagi na jego konstrukcję i użyte w nim znamie „złośliwości” nie zawsze zachowanie sprawcy wypełni znamiona innych przepisów, nawet w przypadku zabicia zwierzęcia. Jak trafnie zauważa M. Kulik złośliwość nie zawsze musi stanowić jedyną przyczynę zabicia zwierzęcia⁸⁰. Przykładem może być sytuacja, w której zwierzę uśmiercone zostaje w celu pozyskania mięsa lub skóry, przez co zabicie to nie jest złośliwe ani nieuzasadnione, przy czym nie musi być również niehumanitarne. W teorii możliwe są więc stany faktyczne, w których czyny wyczerpują dyspozycję art. 165 k.w. w odniesieniu do zabicia zwierzęcia, nie wyczerpując jednak znamion art. 35 u.o.z. z uwagi na brak nieuzasadnionego i niehumanitarnego działania⁸¹.

Wspomniane już znamie „złośliwości” działania, użyte przez ustawodawcę wskazuje na możliwość popełnienia czynu jedynie w zamiarze bezpośrednim, bowiem jak podkreśla się w literaturze działanie złośliwe jest działaniem wynikającym z pozytywnej woli, nie z godzenia się na popełnienie czynu⁸². Zgodnie z powyższym, biorąc pod uwagę także znaczenie „złośliwości” ujmowane

⁷⁸ M. Iwański [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. III, red. P. Daniluk, Warszawa 2023, art. 165; I. Kosierb, op. cit.

⁷⁹ M. Kulik, op. cit.

⁸⁰ M. Kulik, op. cit.

⁸¹ Ibidem.

⁸² Ibidem.

w kontekście innych czynów typizowanych w kodeksie wykroczeń – jako działanie przejawiające się w chęci dokuczenia lub wyrządzenia przykrości, z całą pewnością należy uznać, że sprawca czynu z art. 165 k.w. musi działać ze szczególną motywacją, z zamiarem bezpośrednim kierunkowym (*dolus directus coloratus*).

5. Wnioski

Analiza ujętych w artykule przepisów prowadzi do kilku wniosków. Pierwszy nasuwający się wniosek dotyczy budowy artykułu 181 k.k. Bez wątplenia należy zgodzić się z sygnałami płynącymi zarówno od przedstawicieli doktryny, jak również ze strony badaczy dzikich zwierząt. Za w całości słuszne należy również uznać uwagi poczynione przez ówczesnego Rzecznika Praw Obywatelskich w jego wystąpieniu do Ministra Sprawiedliwości z dnia 1.01.2020 r. Użycie przed ustawodawcą pojęć takich jak „zniszczenie w znacznych rozmiarach” oraz „istotna szkoda”, wobec braku odniesień w ustawie karnej, jak również w innych aktach prawnych, które pozwoliłyby na bezsporną wykładnię owych sformułowań, budzi znaczne trudności interpretacyjne oraz znacząco utrudnia stosowanie przepisów art. 181 k.k. w praktyce. Wobec powyższego, w całości należy poprzeć sugerowane przez Rzecznika Obywatelskiego zmiany w konstrukcji przepisu w formie w jakiej znajdują się w przytaczanym wystąpieniu. Przede wszystkim ustawodawca winien tak doprecyzować użyte w przepisie sformułowania, aby kwalifikacja czynu z art. 181 k.k. nie wymagała każdorazowo przeprowadzania badań nad populacją zwierząt bądź odwoływania się do już istniejących. Skutecznym rozwiązaniem tego problemu, zdaje się być zaproponowane przez Rzecznika wprowadzenie do konstrukcji przepisu kryterium ilościowego i jakościowego. W praktyce powinno sprowadzać się to do tego, że ustawodawca winien doprecyzować w ustawie karnej, że „zniszczeniem w znacznych rozmiarach” bądź „istotną szkodą” będzie każdorazowe zabicie zwierzęcia znajdującego się pod ochroną i zagrożonego wyginięciem (jak na przykład ryś, wilk bądź żubr). Istotnym jest także aby przez ustawodawcę ustalone zostało czy spowodowanie zniszczeń bądź szkód rozpatrywane winno być w odniesieniu do terenu całego kraju, czy obszaru bytowania konkretnej populacji (na przykład parku narodowego bądź obszaru natura 2000). Odnosząc się do innych użytych w przepisie sformułowań takich jak „świat zwierzęcy” i „świat roślinny” należy zauważyć, że nie rodzą one trudności interpretacyjnych podobnych do tych związanych ze „zniszczeniem w znacznych rozmiarach” i „istotną szkodą”. Ujęcie systemowe wspomnianych pojęć i odniesienie

ich do definicji funkcjonujących w prawie ochrony przyrody i norm dotyczących ochrony zwierząt pozwala na właściwą ich interpretację i uniknięcie wątpliwości.

Po drugie, analogiczne uwagi nasuwają się w kontekście art. 127a ustawy o ochronie przyrody. W szczególności dotyczą one użytego w przepisie określenia „nieznaczna liczba”. Wskazane w toku niniejszych rozważań, występujące w doktrynie rozbieżności interpretacyjne wpływać mogą bowiem – podobnie jak w przypadku art. 181 k.k. – na stosowanie przepisów niniejszego artykułu w praktyce. Zasadnym byłoby zatem określenie przez ustawodawcę jakościowego i ilościowego ujęcia „nieznacznej liczby”. Podobnie zatem jak w przypadku przestępstwa zniszczenia środowiska z art. 181 k.k. słusznym byłoby w tym wypadku określenie, że nieznaczną liczbą będzie już nawet jeden okaz gatunku w przypadku, gdy populacja zagrożona jest wymarciem.

Po trzecie, odnośnie do art. 164 i 165 k.w. należy stwierdzić, że zasadniczo ich aktualna konstrukcja nie budzi żadnych zastrzeżeń i wątpliwości interpretacyjnych. Jedyna sygnalizowana w piśmiennictwie trudność wynikająca z konstrukcji art. 164 k.w. związana z wątpliwościami dotyczącymi ilości wybranych jaj lub piskląt wyczerpujących znamiona czynu, została rozstrzygnięta w przytaczanej uchwale Sądu Najwyższego. Zapatrywania Sądu wyrażone w uchwale w całości aprobuje także doktryna i nie ma żadnych powodów ku temu, żeby oponować przeciwko słuszności niniejszego poglądu.

Reasumując, przepisy poddane analizie w powyższym artykule, w szczególności zaś art. 181 k.k. i częściowo art. 127a u.o.p., powinny przejść modyfikacje wskazane w toku niniejszych rozważań. Ich stosowanie w aktualnym brzmieniu w praktyce wiąże się bowiem z licznymi utrudnieniami, które prowadzić mogą do niemożności prawidłowego karania sprawców wyczerpujących ich znamiona.

Bibliografia

- Bojarski T. (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2023.
- Budyń-Kulik M., *Karnoprawna ochrona obiektów i terenów chronionych w świetle wybranych przepisów rozdziału XXII Kodeksu Karnego (art. 181 § 2 i 5, art. 187, art. 188 k.k.)*, „Studia Prawnicze Kul” 2020 nr 3(83).
- Daniluk P. (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2023.
- Elżanowski A., Pietrzykowski T., *Zwierzęta jako nieosobowe podmioty prawa [w:] Sprawiedliwość dla zwierząt*, B. Błońska, W. Gogłóza, W. Klaus, D. Woźniakowska-Fajst (red.), Warszawa 2017.
- Filar M. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. V, Warszawa 2016.
- Giezek J. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2021.

- Gruszecki K, *Ustawa o ochronie przyrody. Komentarz*, wyd. V, Warszawa 2021.
- Grześkowiak A., Wiak K. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Konarska-Wrzošek V. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, LEX/el. 2023
- Królikowski M., Zawłocki R. (red.), *Kodeks Karny. t. 1. Część szczególna*, Warszawa 2023.
- Kulik M., Mozgawa M., *Zbieg przepisu art. 35 ustawy o ochronie zwierząt z przepisami typizującymi uszkodzenie rzeczy*, „Prokuratura i Prawo” 6/2011.
- Lachowski J. (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Melaniuk E., *Przestępczość wobec dzikich zwierząt w ujęciu prawno-kryminologicznym*, „Biuletyn Kryminologiczny”, 2019 nr 19.
- Mozgawa M. (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2009
- Mozgawa M. (red.), *Pozakodeksowe przestępstwa przeciwko zasobom przyrody i środowisku. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Skowron R., *Zdolność pracownicza zwierząt – o ograniczonym uprzedmiotowieniu zwierząt na gruncie prawa pracy*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza. Prawo”, 28/2020.
- Stefański R.A. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2023,
- Szejnrowska M., Zębek E., *Przestępstwa przeciwko środowisku w polskim kodeksie karnym z 1997 r. (wybrane zagadnienia)*, „Prawo i Środowisko” 2014, nr 1.
- Wróbel W., Zoll A. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117–211a*, Warszawa 2017.
- Zawłocki R., *Karnoprawna ochrona środowiska naturalnego*, „Przegląd Prawa Rolnego”, 2014 nr 1(14).

Orzeczenia

- Wyrok SN z 24.06.1993 r., III KRN 98/93, OSNKW 1993, nr 9–10, poz. 64.
- Uchwała SN z 21.11.2001 r., I KZP 26/01, OSNKW 2002, nr 1–2, poz. 4.
- Wyrok WSA we Wrocławiu z 4.02.2020 r., II SA/Wr 763/19, LEX nr 2945410.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1580 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2119).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 17).

Źródła internetowe

- <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/wybrane-ustawy-szczegol/ustawa-o-ochronie-zwier/50889,Ustawa-o-ochronie-zwierzat.html> (dostęp 15.09.2023)
- <https://www.polskiwilk.org.pl/jak-chronic/poradnik-antyklusowniczy> (dostęp: 22.12.2023).
- Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z dnia 20.01.2020, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20Ministra%20Sprawiedliwo%C5%9Bci%20ws.%20przest%C4%99pstw%20powa%C5%BCnych%20zniszcze%C5%84%20w%20%C5%9Bwiecie%20zwierz%C4%85t%20i%20ro%C5%9Blin%2C20.01.2020.pdf> (dostęp 20.12.2023).

Propozycja cytowania: K Koza, Wybrane przestępstwa i wykroczenia przeciwko zwierzętom dzikim na obszarze Polski – ujęcie prawnokarne, Młody Jurysta 2025, nr 1, s. 55–83.